

สรุปผลการศึกษา

ประเทศไทยและประเทศจีนมีความสัมพันธ์ต่อกันมาอย่างยาวนาน สามารถค้นพบหลักฐานทางวัฒนธรรมที่เด่นชัดตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ ชาวจีนในขณะนั้นเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศซึ่งมีผลในด้านวัฒนธรรม สะท้อนผ่านรูปแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมอันเป็นการแสดงออกที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด เราจึงสามารถพบเห็นสถาปัตยกรรมหลากหลายประเภทที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้น อันได้แก่ อาคารประเภทศาสนสถาน อาคารประเภทสถานศึกษา อาคารประเภทสมาคม รวมไปถึงอาคารประเภทโรงพยาบาล วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับบริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมการรวมกลุ่มของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในขอบเขตของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งเรื่องคติความเชื่อในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจีน งานวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงประวัติศาสตร์และเชิงบรรยาย ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากเอกสารที่มีการบันทึกไว้ จากงานสถาปัตยกรรมด้วยการสังเกตรังวัดด้วยผู้วิจัย และจากผู้ใช้งานอาคารด้วยการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปสู่การหาคำตอบของสมมติฐานที่ว่า “พัฒนาการด้านกิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในบริบทสังคมไทย มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมของชาวจีนในประเทศไทย และกลุ่มชาติจีนเป็นกลุ่มคนที่มีความเหนียวแน่นในการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งในวิถีชีวิตและสถาปัตยกรรม”

6.1 สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อมุ่งเน้นในการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาสถาปัตยกรรมของชาวจีนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2325 – 2548 เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของสมมติฐานดังกล่าว โดยในขั้นต้นได้ทำการจัดเรียงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและสถาปัตยกรรมของชาวจีน ตามลำดับเวลาในการครองราชย์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 9 ซึ่งทำให้เห็นจุดเปลี่ยนของนโยบายและเหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของชาวจีน เพื่อนำมาเป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งยุคสมัยของพัฒนาการของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร แล้วจึงทำการวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละยุค พบว่าสามารถจัดแบ่งยุคสมัย

ของพัฒนาการของชาวจีนในกรุงเทพมหานครออกเป็น 4 ช่วงเวลา ซึ่งประกอบด้วยสถาปัตยกรรม 9 รูปแบบ ดังนี้

ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2325 – 2457 เป็นยุคแห่งการวางรากฐานวัฒนธรรมจีน ซึ่งเริ่มต้นมาจากการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของชาวจีนในเขตกรุงเทพฯ อีกทั้งยังมีสิทธิเทียบเท่าประชาชนชาวไทย ทำให้ชาวจีนมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิต รวมถึงเสรีภาพในการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรม ดังนั้น เมื่อชาวจีนได้เริ่มตั้งชุมชนอย่างเป็นทางการก็จะทำการสร้างศาลเจ้าขึ้นเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และเป็นสัญลักษณ์ประจำชุมชนของคนที่มาจากท้องถิ่นเดียวกันจากประเทศจีน ชาวจีนที่มาจากท้องถิ่นเดียวกันจึงได้ทำการสร้างศาลเจ้าขึ้นเป็นสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม เรียกว่า ศาลเจ้าประจำกลุ่มภาษา โดยสร้างตามรูปแบบที่ชาวจีนคันทันเหมือนเมื่อครั้งอยู่ในประเทศจีน เป็นรูปแบบจีนประเพณี ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีนด้านความเชื่อจีนให้ออกมาเป็นรูปธรรม จึงทำให้สถาปัตยกรรมรูปแบบจีนประเพณีเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับอาคารประเภทศาลเจ้า ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ได้อย่างลงตัว

ช่วงที่ 2 ตั้งแต่ พ.ศ. 2457 – 2488 เป็นยุคแห่งการปรับตัวสู่ความทันสมัยใหม่แบบตะวันตก อันเป็นแนวทางที่ประเทศไทยต้องการพัฒนาในขณะนั้น ทำให้ชาวจีนจำเป็นต้องพัฒนาตนเองตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยรวม กิจกรรมของชาวจีนที่เกิดขึ้นในยุคนี้เป็นกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ชาวจีนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น โรงเรียน สมาคม และโรงพยาบาล ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่างไปจากช่วงที่แล้วอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งล้วนเป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปกรรมตะวันตกทั้งสิ้น ได้แก่ รูปแบบอิตาเลียนเรเนอซองส์ และรูปแบบอิมเพรสชันนิสม์ ทำให้ลักษณะภายนอกของสถาปัตยกรรมของชาวจีนในยุคนี้ ไม่ปรากฏลวดลายศิลปกรรมจีนเหมือนเช่นที่เคยปฏิบัติมา

ส่วนในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2488 – 2518 ซึ่งเป็นยุคที่ 3 อันเป็นยุคแห่งการถูกควบคุม เป็นช่วงที่กระแสสังคมไทยมีความแปรปรวนเป็นอย่างมาก ตามการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางการเมือง ทำให้แนวทางการปกครองชาวจีนในประเทศไทยต้องขึ้นอยู่กับความผันผวนนั้นด้วย ซึ่งมีทั้งช่วงที่ชาวจีนถูกกดขี่และถูกผ่อนปรน ทำให้ในช่วงนี้ชาวจีนมีการสร้างสรรคสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบหลากหลาย ได้แก่ รูปแบบนีโอ - คลาสสิก รูปแบบเน้นปัจจัยแวดล้อม รูปแบบสากลเรียบ และรูปแบบจีนประยุกต์ อีกทั้งยังมีการก่อสร้างอาคารมากที่สุดในยุคนี้

สำหรับในช่วงที่ 4 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 - 2548 เป็นยุคแห่งการมีอิสระทางชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นผลมาจากการเปิดสัมพันธไมตรีทางการทูตระหว่างไทยและจีนอย่างเป็นทางการ รวมทั้งมีการติดต่อกันระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศในการรณรงค์ด้านการศึกษาภาษา

และวัฒนธรรมจีน ทำให้ในยุคนี้โรงเรียนของชาวจีนจึงอยู่ในกระแสความนิยมและการยอมรับจากทั้งคนไทยและคนจีน ทำให้กิจกรรมและอาคารประเภทโรงเรียนของสมาคมกลุ่มภาษาของชาวจีนต่างมีพัฒนาการที่โดดเด่นในยุคนี้ ปรากฏเป็นรูปแบบจีนสมัยใหม่ และรูปแบบเน้นการใช้งาน เพื่อมุ่งตอบสนองด้านประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคต

เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการของชาวจีนในกรุงเทพมหานครจะเห็นว่า พัฒนาการทั้ง 4 ช่วงต่างมีความเฉพาะตัวทั้งด้านกิจกรรมและรูปแบบสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากความหลากหลายของเหตุปัจจัยที่มากกระทบในแต่ละยุค กล่าวคือ

ในช่วงที่ 1 จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชาวจีนในสังคมไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านความต้องการพื้นฐาน สถานการณ์สังคมภายในประเทศ การออกกฎหมาย การติดต่อค้าขายระหว่างไทยกับต่างประเทศ เป็นผลให้มีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อกัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม แต่เนื่องจากในยุคนี้เป็นยุคแรกที่ชาวจีนเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ทำให้ชาวจีนต้องการหาสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อให้กลุ่มของตนเกิดความเข้มแข็งและพร้อมที่จะพัฒนาในยุคต่อไป ดังนั้นชาวจีนทุกกลุ่มภาษาจึงใช้กิจกรรมด้านการศึกษาเข้ามาเป็นพื้นฐานของกิจกรรมด้านการรวมกลุ่ม สถาปัตยกรรมประเภทศาลเจ้าจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับกิจกรรมทั้งสองข้างต้น ซึ่งมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ภายในบริเวณเขตสัมพันธวงศ์ ป้อมปราบศัตรูพ่าย และบางรัก ซึ่งเป็นย่านชุมชนเก่าแก่และเป็นย่านการค้าที่สำคัญของชาวจีนในสมัยนั้น

ส่วนในช่วงที่ 2 นอกจากจะมีปัจจัยเดิมเหมือนในช่วงที่ 1 เป็นพื้นฐานแล้ว ยังมีปัจจัยด้านการเมืองภายในประเทศและการเมืองต่างประเทศ เนื่องมาจากในชวงไทยได้มีการติดต่อกับประเทศอื่น ๆ ในโลกมากขึ้น ทำให้ปัจจัยดังกล่าวเข้ามาผลักดันให้พัฒนาการในช่วงนี้แตกต่างไปจากช่วงที่แล้ว ซึ่งมีผลให้กิจกรรมด้านการรวมกลุ่มที่เริ่มจัดตั้งขึ้นบ้างในยุคที่แล้วมีบทบาทต่อการจัดตั้งกิจกรรมด้านอื่น ๆ คือ กิจกรรมด้านการศึกษาและการสาธารณสุข ทำให้มีการก่อสร้างสถาปัตยกรรมหลายประเภทตามความต้องการด้านการใช้งาน ได้แก่ โรงเรียน สมาคม และโรงพยาบาล อีกทั้งยังอยู่ภายในพื้นที่เดียวกัน ส่วนตำแหน่งที่ตั้งของอาคารเหล่านี้ยังคงอยู่ภายในพื้นที่เดียวกับในยุคแรก คือ เขตสัมพันธวงศ์ ป้อมปราบศัตรูพ่าย และบางรัก เนื่องจากกิจกรรมทั้งหมดต่างมีจุดเริ่มต้นมาจากกิจกรรมศาสนา ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวตั้งแต่ในยุคที่แล้ว

ส่วนในช่วงที่ 3 นี้มีปัจจัยที่น้อยกว่าในช่วงที่แล้ว แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่มีความเข้มข้นต่อการดำเนินชีวิตของชาวจีนเป็นอย่างมาก ได้แก่ ปัจจัยด้านการออกกฎหมาย สถานการณ์ภายในประเทศ ความสัมพันธ์ภายในประเทศ การเมืองภายในประเทศ และการเมืองต่างประเทศ อีกทั้งใน

ยุคนี้กิจกรรมทั้ง 4 ได้แก่ ศาลเจ้า โรงเรียน สมาคม และโรงพยาบาล ได้ถูกจัดตั้งครบทุกประเภท ในยุคนี้จึงเป็นยุคของการพัฒนาให้กิจการต่าง ๆ ให้อยู่รอดต่อไปภายใต้การบริหารงานของสมาคม กลุ่มภาษา ซึ่งกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนามากที่สุด คือ กิจกรรมด้านการศึกษาและการสาธารณสุข จึงมีการกระจายตัวออกไปสร้างอาคารเรียนและโรงพยาบาลยังพื้นที่แห่งใหม่ เพื่อใช้ทำกิจกรรม เฉพาะเจาะจงมากขึ้น แต่ยังมีบางพื้นที่ที่ยังมีการใช้งานร่วมกันของสถาปัตยกรรมหลายประเภท คือ โรงเรียนกับสมาคม โรงเรียนกับสุสาน และสมาคมกับสุสาน จะเห็นว่าในยุคนี้ได้เริ่มกระจายตัวเข้าไปใช้พื้นที่ร่วมกับพื้นที่สุสาน ซึ่งมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ห่างจากที่ตั้งเดิมในยุคที่ 1 และ 2 ดังนั้นในยุคนี้จึงเป็นยุคที่สถาปัตยกรรมประเภทได้กระจายตัวครบทุกพื้นที่ คือ พื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตบางรัก เขตปทุมวัน และเขตสาทร

สำหรับปัจจัยแวดล้อมที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 4 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวจีนได้รับการผ่อนปรนและมีเสรีเป็นอย่างมาก ปัจจัยส่วนใหญ่ยังคงเหมือนเช่นในช่วงที่แล้ว กล่าวคือ ปัจจัยด้านสถานการณ์ภายในประเทศ ความสัมพันธ์ภายในประเทศ การเมืองภายในประเทศ และการเมืองต่างประเทศ ยังคงดำเนินอยู่ แต่ได้มีปัจจัยด้านสถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ ยิ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่าแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวจีนในประเทศไทย นอกจากจะสัมพันธ์กับสถานการณ์ของไทยแล้ว ยังมีความเกี่ยวพันกับสถานการณ์ของสังคมโลกด้วย ทำให้ทิศทางการพัฒนากิจกรรมให้มีการเปิดรับบุคคลภายนอกและเน้นการเผยแพร่วัฒนธรรมจีนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น การก่อสร้างอาคารยังคงเป็นการพัฒนาต่อเนื่องจากช่วงที่แล้ว คือ การก่อสร้างอาคารเรียนและหอประชุม ทำให้ยังคงมีตำแหน่งสถาปัตยกรรมอยู่ในพื้นที่เดิมดังเช่นในช่วงที่ 3

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าชาวจีนมีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลาตั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยนี้สามารถปรับใช้ประโยชน์กับสถานการณ์ปัจจุบันนี้ได้ จึงได้ทำการสัมภาษณ์ทัศนคติของผู้บริหารองค์กรทั้ง 4 ประเภท ศาลเจ้า โรงเรียน สมาคม และโรงพยาบาล ของชาวจีน แต่ละกลุ่มภาษา เกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมและสถาปัตยกรรมขององค์กรในอนาคต

แนวทางของกิจกรรมที่ดำเนินการในปัจจุบันขององค์กรทั้ง 4 ประเภท ต่างมุ่งดำเนินกิจกรรมตามจุดมุ่งหมายหลักขององค์กรตน เช่น องค์กรประเภทศาลเจ้าจะมุ่งพัฒนาในด้านการเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา เป็นต้น โดยองค์กรทั้งหมดจะอยู่ภายใต้ความดูแลของสมาคมกลุ่มภาษาพูดนั้น ๆ ในการเป็นผู้กำหนดแนวทางการบริหารงานขององค์กรย่อยอีกทีหนึ่ง ส่วนในเรื่องของกิจกรรมที่จะดำเนินการในอนาคตในองค์กรทั้ง 4 ประเภท มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในองค์กรที่มีรูปแบบกิจกรรมเฉพาะเจาะจงอย่าง ศาลเจ้า และโรงพยาบาล จะยังคงยึดแนวทางดำเนินกิจกรรม

ไว้เช่นเดิม แต่สำหรับองค์กรที่มีความเคลื่อนไหวและตอบรับกับกระแสสังคม เช่น โรงเรียน และสมาคม มีทิศทางที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคต ในการส่งเสริมให้บุคคลและประชาชนทั่วไปทุกเชื้อชาติ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับองค์กรด้วย เช่น การเผยแพร่ด้านภาษา กิจกรรมร้องเพลง รวมถึงการให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจด้วย ในแง่ของความแตกต่างระหว่างกิจกรรมที่ดำเนินการในอดีตและปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการบริหารงานในอดีตจะได้รับการร่วมแรงร่วมใจจากชาวจีนในกลุ่มภาษาเดียวกัน ทำให้มีการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว แต่ในยุคปัจจุบันเมื่อแต่ละคนมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้น จึงทำให้การมีส่วนร่วมในองค์กรของชาวจีนของบุคคลภายในกลุ่มภาษาเดียวกันลดน้อยลง สำหรับหน้าที่และบทบาทขององค์กรที่มีต่อสภาพสังคมปัจจุบัน จะเห็นว่า กิจกรรมทั้งหมดของชาวจีนมีความพยายามในการเปิดกว้างให้บุคคลทั่วไปเข้ามามีความรู้จักกับองค์กร และทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เช่น การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ การให้บริการด้านสถานที่ และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในการจัดกิจกรรมชุมชน เป็นต้น

ไม่เพียงแต่การพัฒนาการจะเกิดขึ้นกับด้านกิจกรรมเท่านั้น แต่ในด้านสถาปัตยกรรมก็ได้รับการพัฒนาด้วยเช่นเดียวกัน จึงได้ทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ใช้งานที่มีต่อสถาปัตยกรรมที่ใช้งานอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งพบว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมควรมีความสอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรม กล่าวคือ รูปแบบที่สื่อถึงวัฒนธรรมจีนอย่างรูปแบบจีนประเพณี มีความเหมาะสมดีแล้วกับการใช้งานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนาและความเชื่อ ส่วนกิจกรรมประเภทอื่นควรมีการปรับขยายพื้นที่เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งานปัจจุบัน ซึ่งแนวทางของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่คาดว่าจะปรับเปลี่ยนในอนาคต ปรากฏเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางแรก คือ คำนั่งถึงบริบทและอาคารเดิมในพื้นที่ ด้วยการสร้างอาคารหลังใหม่ให้มีลักษณะทางกายภาพที่สอดคล้องกับอาคารหลังเดิม เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกัน แนวทางที่สอง คือ คำนั่งถือการสื่อภาพลักษณ์ขององค์กรด้วยรูปแบบและวัสดุที่ทันสมัย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า พัฒนาการด้านกิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในบริบทสังคมไทย มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมของชาวจีนในประเทศไทย ในลักษณะของการเกิดขึ้นของประเภทอาคารต่าง ๆ รวมถึงมีส่วนกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นด้วย ซึ่งตรงตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ ส่วนสมมติฐานในเรื่องความเหนียวแน่นในการอ้างอิงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งในวิถีชีวิตและสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน วิเคราะห์โดยนำพัฒนาการรูปแบบสถาปัตยกรรมของชาวจีนไปเปรียบเทียบกับความเหมือน – ต่างกับกระบวนการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้พบว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมของชาวจีนจะเกิดตามหลัง

การพัฒนาารูปแบบสถาปัตยกรรมในสังคมไทย แต่มีแนวทางที่เฉพาะตัว กล่าวคือ ในช่วงต้นของกระบวนการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมของบริบททั้งสอง ต่างมุ่งเน้นในรูปแบบที่สื่อถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน แต่สถาปัตยกรรมในบริบทไทยได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปก่อน เนื่องจากได้รับอิทธิพลศิลปะจีนและอิทธิพลตะวันตกตั้งแต่รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367 – 2394) ซึ่งสถาปัตยกรรมของชาวจีนเองก็ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกเช่นกัน แต่มีการแทรกสอดศิลปกรรมจีนเข้าไปในงานสถาปัตยกรรม เพื่อสื่อความหมายมงคลตามความเชื่อของชาวจีนซึ่งเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากนั้นใน พ.ศ. 2457 อิทธิพลตะวันตกได้ดำเนินเรื่อยมาจนถึงใน พ.ศ. 2475 จึงเริ่มมีการคำนึงถึงบริบทของสภาพแวดล้อมไทยเพิ่มขึ้น เพื่อหาความเป็นตัวตนและสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทยแบบสมัยใหม่ ส่วนการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่ของชาวจีนในช่วง พ.ศ. 2488 – 2518 มีลักษณะรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบสถาปัตยกรรมในสังคมไทย แต่ในบางอาคารยังคงมีการคำนึงถึงความเป็นจีนอยู่ โดยลดทอนรายละเอียดประกอบศิลปกรรมจีนลงไป ทำให้เห็นว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมของชาวจีนในช่วงนี้ค่อย ๆ ถูกกลืนเข้าสู่รูปแบบสถาปัตยกรรมตามกระแสหลักของสังคมไทย แต่ในช่วงหลังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 จนถึงปัจจุบัน ชาวจีนได้มีการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมตามแนวทางของตนเอง โดยมีความพยายามคงไว้ซึ่งการสื่อความหมายและลักษณะเด่นของวัฒนธรรมจีนในแง่นามธรรม ซึ่งแตกต่างจากสถาปัตยกรรมในสังคมไทยที่ยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน

จากข้อสรุปข้างต้นจึงทำให้สามารถพิสูจน์สมมติฐานได้ว่า กลุ่มองค์กรชาวจีนทั้ง 5 กลุ่มภาษา ในกรุงเทพมหานคร ยังคงมีความผูกพันเหนียวแน่นในการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่มีวิธีการที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัยและปัจจัยที่มากกระทบ ซึ่งแสดงผ่านทางรูปแบบและองค์ประกอบที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรม ทำให้เห็นว่า ชาวจีนเป็นชนชาติที่มีความชาญฉลาดในการนำวัฒนธรรมอื่นมาผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมจีน จนเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ทางสถาปัตยกรรมที่กลมกลืนลงตัว ซึ่งหากสังเกตจากลักษณะภาพรวมเพียงอย่างเดียวอาจดูเหมือนว่าเอกลักษณ์ในสถาปัตยกรรมของชาวจีนที่เคยมีมาในช่วงต้นได้ค่อย ๆ เลือนหายไป แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว พบว่า ภายใต้รูปแบบสถาปัตยกรรมที่หลากหลายที่ชาวจีนได้สร้างสรรค์ขึ้นในแต่ละยุคสมัย เป็นเสมือนเพียงเปลือกนอกที่มีไว้เพื่อนำเสนอถึงความร่วมสมัยและทันต่อสถานการณ์ในสังคมของชาติพันธุ์จีนเท่านั้น แต่พวกเขายังคงรักษาโครงสร้างการดำเนินชีวิตและความยึดมั่นในประเพณีความเชื่อเดิมไม่เปลี่ยนแปลง อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมจีนผ่านทางงานสถาปัตยกรรมออกมาอย่างแยบคาย

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะที่ได้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการวิจัยเบื้องต้นของพัฒนาการกิจกรรมและรูปแบบสถาปัตยกรรมของชาวจีน ที่เกิดขึ้นเฉพาะในกรุงเทพมหานครเท่านั้น ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวแปรผันไปตามปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสถาปัตยกรรม หากทำการวิจัยในพื้นที่อื่นก็จะทำให้พบปัจจัยที่แตกต่างกัน
2. สามารถเพิ่มเติมการศึกษาแยกตามกลุ่มของชาวจีน เช่น กลุ่มภาษา กลุ่มองค์กร สาธารณประโยชน์ เป็นต้น เนื่องจากชาวจีนแต่ละกลุ่มต่างมีเอกลักษณ์ทางวิถีปฏิบัติที่ต่างกัน ส่งผลต่อการแสดงออกทางการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ดังนั้นการศึกษาถึงความแตกต่างภายในกลุ่มชาวจีนในพื้นที่ในประเทศไทยจึงเป็นอีกทางหนึ่งที่จะทำให้สามารถเข้าใจศิลปะการใช้วิถีชีวิตและศิลปกรรมได้ดียิ่งขึ้น
3. ชาวจีนเป็นชนชาติที่มีการตั้งถิ่นฐานในหลายประเทศในโลก ดังนั้น การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของชาวจีนที่ไปพำนักอยู่ประเทศต่าง ๆ จะทำให้เราสามารถเห็นถึงวิถีชีวิตและการดำรงเอกลักษณ์ของชาวจีนในแต่ละแห่งได้
4. สามารถทำการศึกษารายละเอียดในองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมรูปแบบต่าง ๆ ในลึกซึ้งได้อีก เพื่อบันทึกประวัติอาคารที่สามารถเป็นอาคารอนุรักษ์ได้ต่อไป
5. ควรเพิ่มเติมการศึกษาถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมของชาวจีนในประเทศจีนโดยเฉพาะทางจิ้นตอนใต้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงที่มาของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในประเทศไทยว่ามีความเกี่ยวข้องหรือมีการอ้างอิงรูปแบบในประเทศจีนหรือไม่ จะทำให้เห็นถึงการปรับตัวและการรับวัฒนธรรมของชาวจีนในประเทศไทยว่า ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบสถาปัตยกรรมในสังคมไทยหรือได้รับจากสถาปัตยกรรมจากประเทศจีน